

Aðgengi að skjölum og aðfangastefna

Að jafnaði gildir sú regla að öllum er heimill aðgangur að skjölum í vörslu héraðsskjalasafnsins. Á þessu eru nokkrar undantekningar sem flestar lúta að almannahagsmunum og persónuvernd einstaklinga. Skjöl sem innihalda upplýsingar um persónulega hagi einstaklinga eru ekki opin/aðgengileg öðrum en þeim sem málið varðar, fyrr en að 80 árum liðnum frá myndun skjalanna. Sjá nánar Upplýsingalög nr. 140/2012, Lög um opinber skjalasöfn nr. 77/2014 og Lög um persónuvernd og vinnslu persónuupplýsinga nr. 90/2018.

Héraðsskjalasafnið hefur sett sér sérstaka aðfanga - og vörslustefnu til að tryggja að varðveislu einkaskjalasafn sé hagað skipulega og með kerfisbundnum hætti. Mikilvægt er að einkaskjalasöfn varðveitist ekki síður en skjöl opinberrar stjórnsýslu til að tryggja vitnisburð um fyrri tíma á fullnægjandi hátt. Í skjölum einkaskjalasafna felast bein og óbein réttindi einstaklinga, t.d. fjárhagsleg réttindi, eignarréttindi, starfsréttindi o.fl.

Aðfanga- og vörslustefna um einkaskjalasöfn í Héraðsskjalasafni Austur-Skaftafellssýslu

Hugtök

Einkaskjalasafn: Er skjalasafn sem ekki er afhendingarskylt skv. lögum um opinber skjalasöfn. Tegundir einkaskjalasafna eru: Skjalasöfn einstaklinga, skjalasöfn félagasamtaka, skjalasöfn fyrirtækja og félaga og skjalasöfn annarra þ.á.m. sjóða, stofnanna, safna og söfnuða. Sem dæmi um einkaskjöl má nefna dagbækur, bréf, prófskríteini, eignaskjöl, samningar, handrit, fundargerðabækur, bókhaldsgögn, handskrifaðar uppskriftabækur, ljósmyndir, hljóð- og myndbandsupptökur.

Opinber skjalasöfn: Eru skjalavörslustofnanir ríkis og sveitarfélaga og önnur skjalasöfn sem afhendingarskyld eru til opinberra skjalasafn skv. lögum og reglugerðum, svo sem skjalasöfn opinberra stofnanna, embætta, ráða og nefnda.

Tilgangur aðfanga- og vörslustefnu

Að tryggja að varðveislu einkaskjalasafna sé hagað skipulega með kerfisbundnum hætti og fylgt sé faglegum grundvallaratriðum og verkferlum. Að gæta mikilvægis þess að einkaskjalasöfn varðveitist, ekki síður en skjöl opinberrar stjórnýslu, til þess að tryggja vitnisburð um fyrri tíma á fullnægjandi hátt. Opinber skjalasöfn og einkaskjalasöfn urðu til við víxlverkun hins opinbera og einkaaðila og eru því órofa þættir í minni samfélagsins. Opinber skjöl öðlast meira gildi sem vitnisburður þegar kostur er á að nýta þau í tengslum við einkaskjöl. Mikilvægt er að varðveisla skjala tryggi heildrænan vitnisburð um samfélagið. Í skjölum einkaskjalasafna felast beint og óbeint réttindi einstaklinga, t.d. fjárhagsleg réttindi, eignarréttindi, starfsréttindi og almenn réttindi til vitneskju um uppruna og sögu.

Lagastofn

Nokkur ákvæði laga kveða beinlínis á um söfnun, varðveislu og not einkaskjalasafna í opinberum skjalasöfnum.

16. grein laga um opinber skjalasöfn nr. 77/2014 kveður á um einkaskjalasöfn og hljóðar svo:

Opinberu skjalasafni er heimilt að taka við skjölum annarra en afhendingarskyldra aðila til varðveislu og eignar ef þau eru talin hafa mikilvæga þýðingu fyrir hlutverk safnsins skv. 13. gr. Þegar sérstaklega stendur á er opinberu skjalasafni þó heimilt að taka við slíkum skjölum með skilyrði um að þau verði ekki gerð aðgengileg í ákveðinn tíma, en hann má lengstur vera 80 ár og er heimilt að hafa ólík tímaviðmið um aðgang almennings annars vegar og fræðimanna í skilningi 8. mgr. 37. gr. hins vegar. Að öðru leyti gilda ákvæði þessara laga um aðgang að slíkum skjalasöfnum eftir því sem við getur átt.

Þegar eigur manns renna til ríkissjóðs skv. 55. gr. erfðalaga skulu skjöl hans, ef einhver eru, afhent Þjóðskjalasafni Íslands. Þjóðskjalaverði er heimilt að fela héraðsskjalasafni varðveislu skjala sem Þjóðskjalasafni kunna að berast samkvæmt þessu ákvæði.

Hafi maður í vörslum sínum einkaskjalasafn sem enginn á eignarrétt að er honum skylt að afhenda það Þjóðskjalasafni Íslands. Þjóðskjalaverði er heimilt að fela öðru safni varðveisluskjala sem Þjóðskjalasafni kunna að berast samkvæmt þessu ákvæði.

Þjóðskjalavörður skal beita sér fyrir að gert verði samkomulag milli opinberra skjalasafna og annarra stofnana sem málið varðar um hvernig varðveislu einkaskjalasafna verði best háttáð á opinberum vettvangi.

13. grein Laga um opinber skjalasöfn nr. 77/2014 kveður á um söfnun einkaskjala: Hlutverk opinberra skjalasafna er m.a. að: ... 6. leitast við að afla annarra heimilda en frá afhendingarskyldum aðilum til að tryggja sem best að heimildir um þjóðarsöguna varðveitist.

Í 20. grein laga um opinber skjalasöfn nr. 77/2014 um almenna miðlun upplýsinga um þjóðarsöguna, er kveðið á um miðlun og fræðslu m.a. á grundvelli einkaskjala:

Opinber skjalasöfn skulu vinna að því að gera mikilvæg skjöl aðgengileg almenningi, svo sem á vef sínum eða með öðrum hætti, og veita fræðslu um sögu þjóðarinnar eða byggðarlaga á grundvelli skjala í vörslu þeirra.

Í 4. grein reglugerðar nr. 283/1994 um héraðsskjalasöfn segir:

...Héraðsskjalasöfn skulu leita eftir því að fá til varðveisluskjöl frá einstaklingum, félögum og fyrirtækjum á safnsvæðinu.

Fyrirvarar

Aðfanga- og vörslustefna skuldbindur ekki héraðsskjalasafn til viðtöku einstakra skjalasafna, stofnunin tekur afstöðu í hverju máli m.a. með hliðsjón af aðfangastefnunni. Stefnt skal að samstarfi við önnur opinber skjalasöfn um aðfangastefnu. Samhæfing við aðfanga- og vörslustefnu er af hinu góða. Þetta verður þó að vera með fyrirvara um vilja eigenda einkaskjalasafna. Gæta þarf þess að virða hann. Aðalatriðið er að tryggja varðveislu skjalasafna og koma í veg fyrir að þau sundrist.

Þess skal gætt við öflun og aðföng einkaskjalasafn að grisjun eigi að jafnaði ekki að fara fram á þeim, aðeins hreinsun. Mikilsvert er að það orð fari ekki af opinberum skjalasöfnum að þau fargi því sem þeim er afhent.

Stefnan

Árið 1956 kom sú hugmynd fram á Bændafundi Austur-Skaftfellinga að komið yrði á fót héraðsskjalasafni samkvæmt gildandi lögum þar um. Sýslunefnd tók tillögunni vel og kaus tvo menn til að athuga málið í samráði við Þjóðskjalavörð. Fyrsta formlega héraðsskjalasafnið var svo opnað 1987 en hafði þó hafð starfsemi sína fyrr.

Héraðsskjalasafn Austur-Skaftafellssýslu er opinbert skjalasafn sem hefur eftirlit með skjalavörslu Sveitarfélagsins Hornafjarðar og stofnanna á þess vegum og tekur skjöl

þeirra til varðveislu. Það starfar eftir lögum um opinber skjalasöfn og reglugerð um héraðsskjalasöfn. Það hefur frá upphafi tekið til varðveislu einkaskjalasöfn af ólíkum uppruna og mun gera það áfram.

Héraðsskjalasafnið skal leitast við að fá til varðveislu skjöl einstaklinga, félagasamtaka, fyrirtækja og annarra er gildi þykja hafa fyrir sögu umdæmis þess og íbúa þess. Umdæmi Héraðsskjalasafns Austur-Skaftafellssýslu er Austur-Skaftafellssýsla. Þegar skjalasafnið sækist eftir að taka til varðveislu einkaskjöl sem eru utan umdæmisins er það því aðeins að þau hafi gildi fyrir sögu sveitarfélagsins eða sýslunnar allrar og/eða hafi verið mynduð þar.

Héraðsskjalasafn Austur-Skaftafellssýslu tekur við skjölum einkaaðila óháð áritunarformi, en áskilur sér um leið rétt til þess að afrita gögn með þeim hætti sem þykir bestur hverju sinni.

Stefnt skal að því að gera afhendingarsamning um sérhverja afhendingu einkaskjalasafna til héraðsskjalasafnsins.

Héraðsskjalasafn Austur-Skaftafellssýslu fylgir ákvæðum laga og reglugerða um opinber skjalasöfn við öflun, vörslu, varðveislu og aðgengi að einkaskjalasöfnum. Stefna ber að því að kvaðir um aðgengis takmarkanir á einkaskjalasöfnum í vörslu héraðsskjalasafnsins séu sem minnstar umfram ákvæði laga. Við framkvæmd aðfanga- og vörslustefnunnar skulu grunnviðmið faglegrar skjalavörslu í heiðri höfð svo sem innri og ytri upprunaregla, siðareglur skjalavarða og önnur fagleg viðmið um frágang og skráningu skjalasafna.

Stefnt skal að því að halda skrá yfir einkaskjalasöfn í einkaeigu sem teljast eftirsóknarverð til varðveislu og sérstaklega merkja þau sem hafa sérstakt varðveislugildi. Skráin heyrir til vinnugagna Héraðsskjalasafns Austur-Skaftafellinga og felur ekki í sér ákvörðun um hagsmuni, réttindi eða skyldu.

Gildistími

Gildistími aðfanga- og vörslustefnu er fimm ár, frá og með samþykki bæjarstjórnar til og með 31. desember 2025. Aðfanga- og vörslustefnu má ef þurfa þykir endurskoða á gildistímanum þannig að hún nýtist sem best í starfi héraðsskjalasafnsins.

Samþykkt í bæjarstjórn Sveitarfélagsins Hornafjarðar þann 13. febrúar 2020.

*Halldóra Jónsdóttir héraðsskjalavörður.
Matthildur Ásmundardóttir bæjarstjóri.*